

Bezeroaren ikuspegia

ASIER LARRINAGA

EITBko Euskara Saileko burua

Asier Larrinaga bizkaitarra da, Bilbon jaioa.

Leioako Zientzia Fakultatean ikasten ari zela piztu zitzaion hizkuntza-
ren ardura, zientzia eta teknikaren munduan komunikazio zuzen eta ego-
kiak duen garrantziaz konturatuta.

Ikasketak amaituta, irakasle, itzultzaile eta hizkuntza zuzentzaile aritu
zen, eta 1991n ETBko albistegietan hasi zen hizkuntzalari.

Lanean ari zela, Euskal Filologia ikasi zuen, hizkuntzaren eta komuni-
kazioaren munduan gehiago sakontzeko.

1998an, ETBko Euskara Saileko buru izendatu zuen EITBko zuzenda-
ri nagusiak.

Nire lehen hitza EIZIERi eta Mondra-
gon Unibertsitateari zuzendu nahi diet, eus-
karazko bikoizketaren gaineko jardunaldi
hauek aurrera ateratzeagatik.

Euskarazko bikoizketa hogeita bost urte
betetzear den honetan, arloan dihardugu-
nok lehen aldiz elkartu gara jendaurrean
gure lanaz hitz egitera. Elkargune hau hiz-
kuntzak egiten du berezi, eta ekarpenik no-
belenak, hain zuzen, hizkuntzaren ildotik
etorriko dira. Nik ildo “enpresarialagoa” jo-
rratuko dut, euskarazko bikoizketa ere,
euskaraz izanda ere, bada-eta ekonomi jar-
duera bat.

Ekonomi jarduera gisa, euskarazko bi-
koizketa berezia da, industri sektore oso bat
antolatu baitzen bezero bakar baten ingur-
uan. Bezero bakar hark –Euskal Telebista
izango zenak– kanpo-produkzioaren beha-
rra edukiko zuen programazioa osatzeko,
eta, hartara, beraren ekimenez abiarazi zen
materiala euskaraz jartzeko azpiegitura.

Horrek, hala eta guzti, ez du esan nahi
aski dela Euskal Telebistaren berri ematea,
euskarazko bikoizketaren bezeroaz hitz egi-
teko. Izan ere, ikuspegia aldatuz gero, bi-
koizketaren beste bezero batzuk identifika
ditzakegu.

Nor da euskarazko bikoizketaren bezeroa?

[*Heidi* marrazki bizidunen zatitxo bat proiektatu da]

Ikuspegia aldatzeko, industri gorabeheretatik aldendu, eta sentimenduetara jo nahi dut. Oraindino gogoan dut zelako une magikoa izan zen *Heidi*ren lehen atalaren euskarazko bertsioa bulegoan hartu genueneko. Miren Aranburu «o, laro-laro, iu» abesten hasi zen, eta gure begi-belarriak pantailan itsatsi ziren, *Heidi*ren euskarazko lehen hitzen zain. Adibidea, beharbada, oso pastela da, eta berrogei urte inguru ez daukatenek ez dute ondo ulertuko, baina baiez-tapen bat egiteko balio dit: “Pantaila bati begira jartzea **magia** eskatzea da”.

Beste adibide bat emango dut, baiezta-pena berresteko: *Planeta urdina*, itsasoko biziari buruzko dokumental-saila.

[*Planeta urdina* marrazki bizidunen zatitxo bat proiektatu da]

Irudiek, musikak eta lokuzioak zirrara magiko batean harrapatzen dute ikuslea, eta planeta urdin horretan katigatzen dute.

Nik, telebistari begira ipintzen naizenean, lilura, zirrara, hunkidura eta sentimenduak eskatzen dizkiot kutxa magiko horri. Neuk eskatzen dut. Neu naiz bezeroa. Ikuslea jakitun dago bera dela bezero, eta, pantailakoa gustatzen ez bazaio, kezka handi barik aldatzen du hornitzailea, telebista-kanala.

Hasieran aipatutako industri sektorearen koordinatuetara itzulita, telebistaren

rola beste bat zela esan dugu. Telebista bezero zen, eta hornitzailearen rolean bikoizketa-estudioak ageri ziren.

Hortaz, telebistak rol biak betetzen ditu aldi berean: bezero eta hornitzaile. Beste modu batean azal daiteke bikoiztasun hori, esanez telebistak bitartekariarena egiten duela lehen hornitzailearen –bikoiztetxearen– eta azken bezeroaren –ikuslearen– artean.

Egiantan, telebista-enpresak bezero-hornitzaile sare trinko baten erdiko korapilotan egoten dira, hainbat hornitzaileentzat eta hainbat bezerorentzat bitartekariarena egiten.

Euskal Telebistaren kasuan, hornitzailearen zerrenda luzea da. Batzuk baino ez aipatzearren: IBAIA elkarteko ikus-entzunezko ekoizleak, Mixerreko bikoizleak, EIZIEko itzultzaileak... Bezeroen zerrenda beharbada ez da hain luzea, baina laburra ere ez da: banakako ikusleak, Jaurlaritza, Telezaborra eta beste zenbait bloglari, EIZIEko eta beste erakunde batzuetako hizkuntza-sustatzaileak... Ikusten denez, sare trinko horretan, ez da Euskal Telebista aldi berean rol biak betetzen dituen bakarra.

Baina Euskal Telebista ez da gainerakoak bezalakoa. Euskal Telebistak erantzukizunez jokutzen du bere bezeroekin zein bere hornitzaileekin.

Zelan erantzuten die ETBk?

Batzuetan, erantzukizun hori zein den eta zelan bete behar den, ez da izaten oso gauza zehaztua. Euskal Telebistak, esate baterako, euskara hutsezko orotariko kanal bakarra izanda, ikusleei –edo, beharbada, ikusle ez direnei, hain zuzen ere– egunean 24 orduko euskarazko programazioa es-

kaintzeko erantzukizuna duela ulertu du, programazio horren parte bat errepikapenez eta “berrepikapenez” bete arren.

Beste batzuetan, berriz, erantzukizuna zein den eta zelan bete behar den ondo zehaztuta egoten da. Izan ere, banako ikusle gehienek bazkalosteko edo afalosteko pausaldian lagun egitea baino gehiago espero dute telebistatik: komunitate bateko kide sentiaraztea, lankideekin berba egiteko gaia ematea, informatzea, hamabost minutuko loria eskaintzea... Modu horretako interesak –edo bestelakoak– defendatu nahi izanez gero, ikusleak –pertsonak– talde, elkarre edo erakundeetan biltzen dira, eta, formalki antolatuta, formalki aurkezten dituzte euren eskakizunak.

EITBren Administrazio Kontseiluak, ikusleen ordezkarien erakundea den aldetik, 2000. urtean zehaztu zion Euskal Irrati Telebistari zein erantzukizun duen gizartearekin 2000-2007 epealdirako dokumentu formal baten bidez. Plan estrategikoa deritzo.

Eusko Jaurlaritzak, plan estrategikoa onetsita, berak ere ikusleen –herritarren– interesen alde eginez, erantzukizun bat gaineratu zion Euskal Irrati Telebistari finantzazioaren arloan. EITBren betekizunak eta finantzazioaren baldintzak programa-kontratua deritzon dokumentuan jaso ziren. Lehen programa-kontratua 2002-2005 epealdirako sinatu zen, eta orain 2007-2010 epealdirako kontratua prestatzen dihardute.

Luze joko luke dokumentuotan EITBren erantzukizuna zelan zehaztu den azaltzen hastea. Hizkuntzaren esparruan geratuko gara, beraz, horixe baita jardunaldi hauei dagokiena.

Plan estrategikoan, bederatzigarren lerro estrategikoa euskara da, eta lau helburu dauzka zehaztuta. Lehen helburu nagusia EITBk ekoizten dituen produktuen kalitatea hobetzea da. Bigarrena, orotariko programazioa osatzea, denentzat eta denetariko osagaiekin egina, gaur egun EITB baita euskaldunek euskara hutsez duten eskaintza bakarra. Hirugarrena, euskaraz izatea EITBk zabalkunde-kanal berrietarako prestatzen duen produkzioaren erdia gutxienez, euskarak bere tokia aurki dezan kanal berriok dakarten ikus-entzunezko eskaintza ugarian. Laugarrena, EITBk euskarazko programen produkzioa eta zabalkundea sustatzea, eta horretarako beste hedabide eta beste agente batzuekin elkarlanean jardutea.

Euskarazko bikoizketa lehen bi helburuekin lot dezakegu. Bikoiztutako produktuen kalitatea hobetzea bikoizketako hizkuntzaren kalitatea hobetzea da. Orotariko programazioa osatzeko, noski, kanpo-produkzioaren beharra dago: filmak, marrazki bizidunak eta beste.

ETB eta bikoiztetxeak

Euskal Telebistak betekizunak ezarri ditu bere hornitzaileen gain, bere bezeroek bere gain ezarri dituzten moduan. Izan ere, Euskal Telebistak bere bezeroekin duen erantzukizunaren gakoa, hein batean, bikoiztetxeen esku dago, ikusi bezala: kalitatezko bikoizketak egitea, era guztietako produktuak bikoizteko gaitasuna eta azpiegitura edukitzea.

Adibide batekin hobeto ulertuko da. Adibidea *Blade Runner* pelikularen gaztelaniazko bertsioetik hartuta dago. Aukeratuta-

ko eszenan Roy –robota–, Pris –robota– eta Sebastian –gizakia– mintzo dira.

ROY: ¿Por qué nos mira así, Sebastian?

SEBASTIAN: Porque ustedes son diferentes, tan perfectos.

ROY: Sí.

SEBASTIAN: ¿De qué generación son?

ROY: Nexus-6.

SEBASTIAN: Ahá, lo sabía, porque yo hago trabajos genéticos para la Tyrell Corporation. Hay algo mío en ustedes. Hagan una demostración.

ROY: ¿De qué?

SEBASTIAN: Lo que sea.

ROY: No somos computadoras, Sebastian. Somos físicos.

PRIS: Yo creo, Sebastian, que eso es lo que soy.

ROY: Muy bien, Pris. Muéstrale por qué.

Prisek zentzugabekeria galanta bota du. Ingelesezko jatorrizkoari begiratu z gero, erraz ikusten da itzulpena txarto eginda dagoela.

SEBASTIAN: Show me something.

ROY: Like what?

SEBASTIAN: Like anything.

ROY: We're no computers Sebastian, we're physical.

PRIS: I think, Sebastian, therefore I am.

ROY: Very good Pris, now show him why.

Itzulpen egokia “pienso, Sebastian, luego, existo” izango zen. Oraindino egokiago izango zen itzulpena apur bat lehenagotik hobetzea, eta ingelesezko *physical* adierazteko, “tenemos cuerpo” edo antzeko zerbait esatea –euskaraz, *gorpuzdunak gara* edo horrelako zerbait–, Morris hiztegiak dioenari jaramon eginda.

physical

4. (*gorputzari d[agokiona]*) gorpuz-, gorpuzteko, gorpuztaren, soinaren

Euskal Telebistak produktuaren gozamina ez zapuzteko erantzukizuna du ikuslearekin. Horrelakorik ez gertatzea bermatu behar dio. Urteetan, bermatzeko modua bikoiztetxei **kontrola** ezartzea izan da. Bikoizketa-estudioek gauzak “ondo”, “arin” eta “merke” egitea espero zen, eta hiru hitz gako horien inguruan kontrol-sistema oso formalizatua antolatu zen. Hamar urtez funtzionatu zuen, 1994tik 2004ra, Kanpo Produkzioko Sailaren ardurapean.

Bikoiztetxe bakoitzari ebaluazio antzeko bat egiten zitzaion urtean bi edo hiru aldiz, zerbitzuan, kalitate teknikoan eta kalitate linguistikiko-artistikoan zer mailatara heltzen zen aztertuz.

Aro berria

Plan estrategikoak aro berri bat ekarri zuen Euskal Irrati Telebistara. Plan estrategikoaren ondoren eta ondorenez programa-kontratua etorri zen, eta programa-kontratu horretako betekizunak EITB Talde osoaren betekizun bihurtu dira. Urtero-urtero EITB-ren enpresa, zerbitzu eta arlo guztiek euren ekintza-planak prestatzen dituzte, betekizun horiei erantzutera begira, bakoitza bere esparruan eta tamainan.

Euskara Zerbitzuak 2003an prestatu zuen bere lehen ekintza-plana. Bikoizketa-ko hizkuntzaren kalitatea hobetzeko helburuari dagokionez, arlo horretan egindako lanaren adierazle moduan hizkuntza-orriak jarri ziren. Orriok *Bikoizketan elkarlanean* dute izena, eta bikoizketako hizkuntza-ara-zoei buruz bikoiztetxeetako hizkuntza-arduradunekin adostutako soluzio eta irizpideak jasotzen dituzte. Urtean hiru orri lantzen ditugu, eta, prestatutakoan, bikoiz-

ketan parte hartzen duten guztiei zabaltzen zaizkie: itzultzaileei, bikoizleei...

Orriak leku gehiagotara ere iristen dira, <erabili.com> webgunean argitaratzen baititugu. Horretan eta ETBn sortzen ditugun beste hizkuntza-material batzuei zabalakundea ematen laguntzeagatik, eskerrak eman behar dizkiogu Azpeitiko Euskara Patronatuari.

Lehen ekintza-plan hartatik urtebetera, 2004an, Euskal Telebistak bikoizketa zerbitzuaren lizitazioa atera zuen, eta gauzak areago aldatu ziren. Zerbitzua Mixer enpresa berriari esleitu zitzaion. Euskal Telebista, plan estrategikoaren zarpigarren lerro estrategikoak ezarritako ildotik, kalitatezko gestioaren dinamikan sartuta zegoen, eta Mixer dinamika horretara ekartzeari egoki iritzi zitzaion, hornitzaile estrategiko bihurtu zenez gero.

EITBren beste arlo batzuetan egin den bezala, PDCA¹ ereduari jarraitzea erabaki zen. 2004an hasita, urtean behin biltzen gara Mixerren eta Euskal Telebistan bikoizketa-prozesuaren partaide garen guztiak, eta batzar nagusi horretan aurreko urteko lanaren ebaluazioa egin, eta hurrengorako lan-lerro nagusiak finkatzen ditugu.

Lehen urteko lanaren emaitza aipagarria bikoizketaren aginte-koadroa da. Koadroa bikoizketen kalitatearen jarraipena egiteko modu bat da, adostua, **elkarlanean** oinarritua, kontrolaren eredu zaharra ordezkatu duena. *Bikoizketan elkarlanean* orriak, esate baterako, aginte-koadroan jaso dira, zentzu osoz.

Beste emaitza aipagarri bat *ETB 1entzat bikoizteko irizpide nagusiak* deritzon dokumentua da. 2005ean hasi zen dokumentu horren gaineko hausnarketa, eta behin betiko bertsoa 2006ko abenduan itxi dugu.

Dokumentuaren sorburua bikoizketaren lehen PDCA batzarrean adostutako definizio bat da, Euskal Telebistak bere bezeroari –ikusleari– zer eskaini nahi dion, eta bere hornitzailetik –MIXERretik– zelako produktua hartu nahi duen zehazten duena.

ETB1entzat BIKOIZTEA ZER DEN

«Erdaretan sortutako telebista-programak euskarara ekartzea, euskaldunak entretenitzeko, ikusleei ahalegin berezia eskatu gabe».

Benetan ere, aro berri baten hasiera da definizio horretan sorkuntza, estetika, mundu-ezagutza, hizkuntza-egokitasuna eta bikoizketak izan ditzakeen beste mila alderdi atzerago utzi, eta lehenetasuna ematea egiazko bezeroari, euskal ikusleari.

Eskerrik asko.

Entzulea (Kaiet Estrada).- Kalitateaz egon zara hitz egiten. Ikusten dut badagoe-la bikoizketaren kalitateaz arduratzeko intentzio, baina emisioan ez dago kalitateaz emititzeko ardurarik. Zuek emititzen dituzuen film gehienei formatua mozten zaie. Gainera, duela gutxi egon dira emisio txar batzuk, *Superman 3* adibidez, eta kopia hori desastre hutsa zen: kopia zaharra, irudia kolore gabe, aldaketa analogikoa egin gabe.

1. PDCA akronimoa “plan”, “do”, “check” eta “act” ingeles hitzetatik dator. Hala esaten diogu Euskal Irrati Telebistan prozesuen etengabeko hobekuntzarako erabiltzen dugun ereduari.

Eta kopia hobeak badaude. Ikusten dut bikoizketa-etxeei asko eskatzen ari zaretela, baina gero ez diezue maila berean eskatzen materiala ematen dizuen jendeari.

Bestetik, nola ikusten duzu telebista lokalén sarrera Euskal Telebistaren munduan? Elkarkidetzaren behar litzateke, zuen eta haien artean, haiei zuek nahi duten materiala uzteko?

A.L.- Ni ez naiz Kalitate Kontrolaren saillekoa, eta badakit egon dela arazoren bat *Superman 3* filmarekin, baina ETBk ez ditu formatuak mozten. Ez da izango zuek erabiltzen duzun pantailak arazoak dituela? Berezin diotsut.

Aipatu ditudan lan-bileretan, beste horrelako arazoak ere azaltzen dira, eta bilera horietan zer esan den diotsut. Uste dut *Superman 3* filmagatik komentatu zela bilera batean arazoak egon zirela emisioan. Baina hori kenduta, azken hilabeteetan, udatik hona ez da arazorik egon emisioan, era horretako formatu gorabeherarik-eta ez behintzat.

Entzulea (Kaiet Estrada).- Baina urte honetan, bai, egon dira...

A.L.- Urte honetan, guztira, ez dakit bi edo hiru izan diren. Nire datuen arabera, emisioko beste hutsik ez da egon... Eta bikoizketaren kalitateari eragiten dio, agian, baina ez da hemengo gaia.

Eta telebista lokalén kontuaz, ez dakit zer nahi duzun...

Entzulea (Kaiet Estrada).- Herrietako telebista batzuek emititzen dituzte euskarazko programak, baina ni Arabakoa naiz eta ez dut ezagutzen kasurik; gurean ez baitute euskaraz emititzen...

Entzule (Beñat Zamalloa).- Zuk aipaturakoaren haritik, nik ezagutzen dudana ka-

sua Goiena Telebistakoa da, bai barruan egonda eta bai kanpotik. Nik dakidala, bertan botatzen diren marrazki bizidun guztiak ETBri erositakoak dira.

Entzule (Aitor Zuberogoitia).- Horrela da: Euskarazko Telebista Lokalen Elkartek, Tokiko deitzen denak, badauka hitzarmen bat sinatuta ETBekin, eta erabilitako programen bankuko programak-edo Tokikoren esku uzten dira eta lekualdatzen joaten dira telebista batetik bestera, baina ordainduta. Aldiz, Kataluniako eredu guztiz bestelakoa da: TV3ren programa-bankua guztiz doan geratzen da katalanez diharduten tokiko telebisten esku. Badakit erabaki politikoa dela hori...

Beste kontu bat: Askok aipatu da bikoizketaren kalitatea. Baina ni kezkatzen naueña da bikoiztutako produktua zelan emititu. Duela pare bat urte-edo *Harry Potter* filmaren bikoizketa bota zen ordu berean ETB 1en eta ETB 2n. Horren alde eta kontra iritzi asko plazaratu zen orduan. Ez dakit ondorioz edo atera zenuten. Zelan ikusten duzu orduan sortu zen eztabaida, bizpahiru urteko perspektibatik?

A. L.- Hor gauza asko izan ziren tartean. Funtsezkoena, ETBk pase bakarra zeukala. *Harry Potter* emateko ETBk pase bakarra zeukan. Balantzan bi gauza egon ziren: batetik, umeentzako produktuak euskaraz ematen dira, eta horrekin jarraitu nahi zen eta nahi da; bestetik, *Harry Potter*rek zenbat balio duen. Eta *Harry Potter*, emisio eskubideak eta hori guztia kontuan hartuta, oso-oso-oso-OSO garestia da. Eta orduan, ETB 1en bakarrik emanda, iragarkiekin-eta ez zen beteko... Garbi zegoen ETB 2n ematea interesatzen zela. Lortu zen erdibideko formula hori: aldi berean bietan ema-

tea. Banatzailearekin hitzartu zen aldi berean emanda, kate bietan, bakoitzean hizkuntza batean, pase bakar bezala kontatuko zutela. Horregatik egin zen horrela.

Baina gero gauza asko egon ziren. Audientzia datuekin gauza asko komentatu dira. ETB barruan egin den gogoeta da, emisio hori zelan egingo zen ez zela ondo azaldu. Eta jende askok ez zuela jakin momentuan ETB 1en ere egongo zela euskaraz. Eta hortik etorri zen arazoaren zera handi bat: jende gehienak ulertu baitzuen ETB 2n emateko ginela. Beste ondorio bat izan da banatzaileak esan duela horrelakorik gehiago ez duela onartuko, pase bi direla eta horrelakorik ez duela onartuko gehiago.

Entzulea (Iñaki Zubizarreta).- Eguna ere ez zen aproposena izan, agian... Gabonetan familian bilduta egoten da...

A. L.- Oker ez banago, 2004ko Urte Berri egunean eman zen *Harry Potter* ETBn. Baina audientzia aldetik, apropos aukeraturako eguna izan zen, eta ETB 1 eta ETB 2 biak batuta, oso audientzia ona eman zuen. Kontua da nora joan zen audientzia hori...

Entzulea (Kaiet Estrada).- Gertatzen da familia askotan dagoela euskaraz ez dakien norbait...

A.L.- Baina mandoan agintea umeek daukate. Hori ondo aztertuta dago.

Entzulea (Kaiet Estrada).- ETB prestatu dago kate berean euskaraz eta gaztelaniaz emititzeko? Lehen ez zegoen aukera teknologikorik, eta ETB 2 sortu behar izan zen, baina orain badago aukera.

A.L.- ETBk aspaldi emititzen du dualean. Ez zaio telebista digitalari itxaron behar izan, dualaren teknologia hor dago, eta ETBk dualean emititzen du. Beste kontu bat da dauzkagun aparatuak horretarako prestatuak dauden. ETB 1ek, esaterako, ingelesez eta euskaraz ematen ditu filmak; eta ETB 2k, ingelesez eta gaztelaniaz. Dualaren teknologia nahikoa da horretarako. Eta aspaldi gabilta egiten hori, nahiz eta etxetan hargailurik-eta egon ez den. Lurreko telebista digitalaren teknologia aspaldi-aspaldikoa da.

Ez dakit ezagutzen duzuen Telemadriden kasua: Telemadridek eduki du kate bat, La Otra, eta kate hori sortu zen artean hargailu digitalik ez zegoenean. Eta telebista digitala zenez gero, ez zuen inork hartzen. Hor egon da kate fantasma bat inorentzat emititzen ez zuena. Beraz, teknologia hori hor dago, eta aspaldi ari da jendea probak egiten.